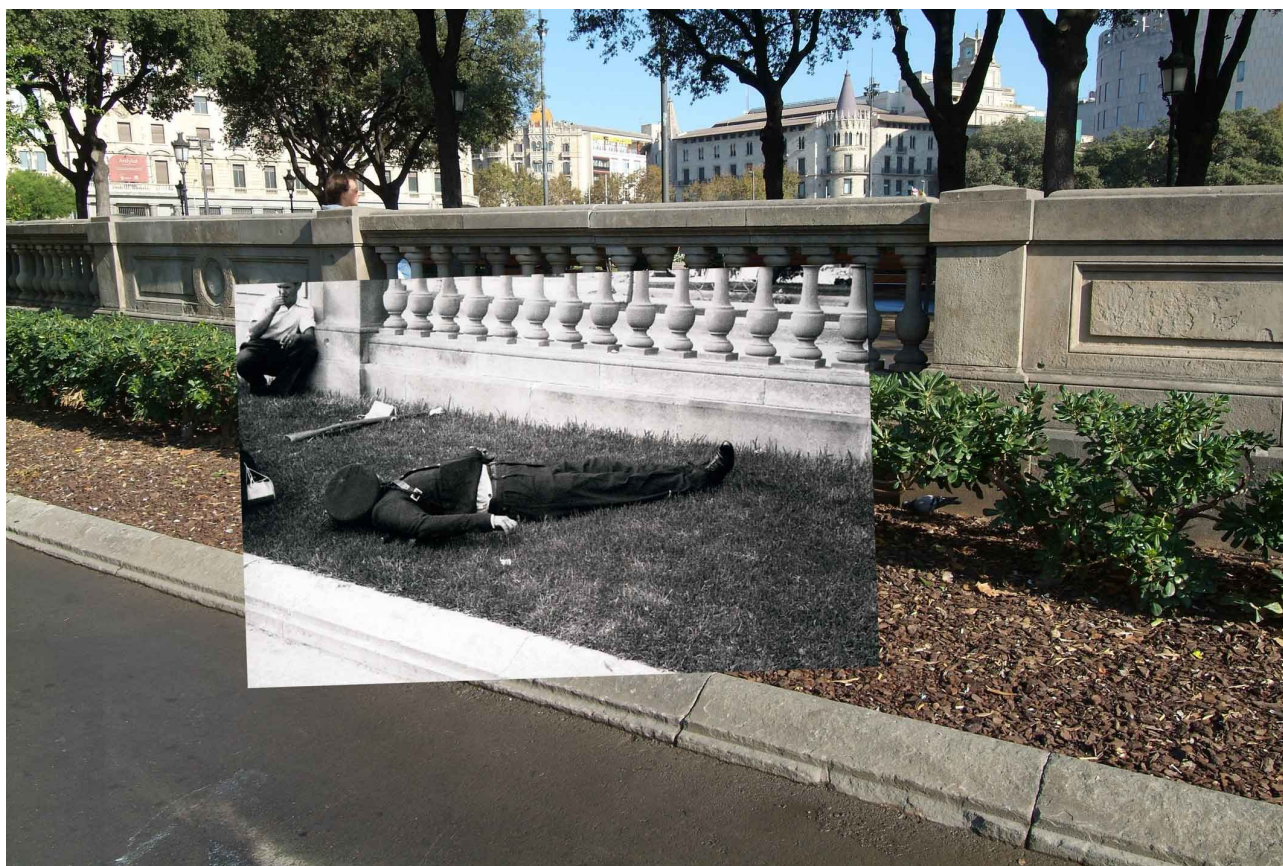

CARTOGRAFIA D'UNA BATALLA

Les fotografies d'Agustí Centelles del cop d'Estat de juliol del 36

Ricard Martínez

Arqueologia del Punt de Vista

Cartografia d'una batalla és l'estudi dels negatius que Agustí Centelles va obtenir el 19 i 20 de juliol de 1936, durant la insurrecció militar que va desencadenar la Guerra Civil Espanyola. És un episodi breu i definit. S'inicia amb la sortida de les primeres tropes insurrectes de les seves casernes –durant la matinada del dia 19 de juliol– i acaba amb la caiguda dels últims nuclis rebels –cap migdia del dia 20. És un instant de canvi. La Guerra Civil és encara una insurrecció militar i Centelles un fotoperiodista sumit en una metamorfosi de la qual, en poques hores, sortirà un fotògraf de guerra. Aquesta transfiguració no s'atura aquí. El fa passar per diversos estats: fotògraf exiliat, fotògraf pres, fotògraf represaliat, fotògraf industrial i publicitari i, resumint, Premi Nacional de Belles Arts. El dia que es va iniciar aquest procés fisiològic, Centelles va realitzar algunes de les imatges que avui formen l'imaginari col·lectiu d'aquells fets.

Reconstrucció del rodet núm. 2. Les 20 últimes fotos corresponen al carrer Diputació. Al final podem veure les conegudes fotos dels cavalls i del guàrdia d'assalt disparant des d'una cantonada.

Reconstrucció d'uns rodets

En el seu diari, Centelles relata com es va dur a l'exili una maleta amb tots els negatius produïts durant la República i el període bèl·lic. La maleta va compartir amb ell i molts altres exiliats, les pèssimes condicions de conservació dels camps de refugiats francesos en què va estar pres. El fotògraf explica com va sortir d'allí, per treballar en un estudi fotogràfic de Carcassona i com es va integrar a la resistència. Davant l'amenaça de ser detingut per la Gestapo i abans del seu retorn clandestí i precipitat a Espanya, Centelles va deixar aquests negatius amb la família amb la qual s'allotjava. Allà van romandre fins que el 1976, després de la mort de Franco, va anar a buscar-los. De tornada a casa, va classificar a poc a poc tot aquest material. Octavi Centelles, fill del fotògraf, explica com això es feia al vespre, al menjador de casa i com la tasca havia de ser interrompuda per sopar. Un cop recollida la taula, es reprenia la feina fins molt tard. Després de tant de temps, i en aquestes condicions, es van produir certs errors que han fet necessari reconstruir els rodets d'aquests dos dies. Estan conservats majoritàriament, en les carpetes 43, 44 i 45 del fons Centelles.

Per a la restitució d'aquests rodets s'ha revisat la numeració de les tires contingudes en aquestes carpetes i s'ha verificat la correspondència entre els forats de la pel·lícula. També s'ha efectuat un sondeig en la totalitat del fons. Això ha permès descartar les imatges que no pertanyen a aquells dos dies. Però també hem pogut afegir negatius d'altres carpetes. És el cas d'una tira de la carpeta 77. Es tracta d'una sèrie de fotos de barricades, que estava amb altres de semblants, fetes durant la lluita entre anarquistes i comunistes de maig de 1937. No ha estat difícil reubicar aquesta tira de quatre fotogrames al carrer del Tigre, el matí del dia 19 de juliol.

Hem realitzat aquest treball amb l'ajut i implicació d'Octavi i Sergi Centelles. Amb ells hem revisat una a una les concordances entre les tires de negatius. Així hem aconseguit aïllar quatre rodets. Podem considerar tres d'ells complets, d'entre 30 i 40 fotografies. Així com cinc fragments d'entre un i cinc fotogrames. En total, són 136 fotografies. Cal recordar que, quan ens referim a un rodet complet, aquest correspon més o menys a la llargada dels braços estesos de Centelles. En aquella època, i durant molt de temps, els fotògrafs professionals no adquirien rodets solts –de 36 exposicions– sinó que carregaven els seus xassís a les fosques, al laboratori, a partir de llaunes de 30 m.

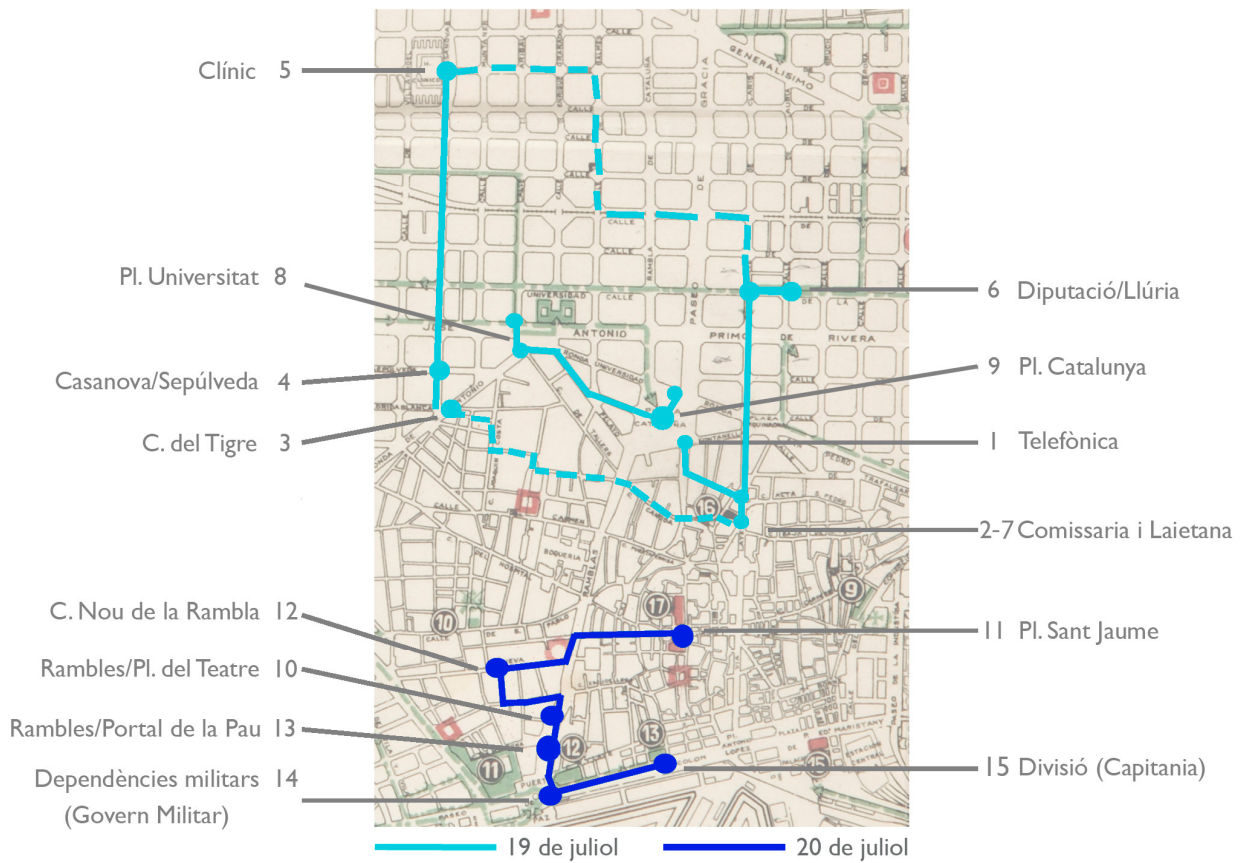

Restitució de la fotografia dels guàrdies d'assalt parapetats rere uns cavalls morts, a la cantonada de Diputació amb Llúria (instal·lació fotogràfica *Forats de Bala*, Barcelona, 2009).

Reconstrucció de l'itinerari

La investigació ha continuat al carrer, buscant els escenaris de les fotos. Per això, m'he ajudat de les memòries dels protagonistes d'aquells fets i de la premsa dels dies següents. Quan s'aconsegueix trobar aquests llocs i, amb les instantànies de Centelles a la mà, tenim accés a una altra informació, com la ubicació exacta dels que apareixen a les imatges i del fotògraf. A més, per l'orientació del sol, sabem a quina hora es van obtenir moltes de les fotografies. Segons es pot apreciar en les imatges, aquests dos dies hi va haver núvols i clars. Afortunadament, el sol apareixia de tant en tant. De manera que l'estudi de les ombres a les fotos on apareixen i la seva comparació amb l'aspecte actual en els mateixos llocs, ens proporciona una molt útil pauta temporal. Amb aquestes dades podem reconstruir els moviments de Centelles per Barcelona durant aquells dies. Podem veure com s'informava del que estava passant, com s'aproximava als fets i com se'ls explicava, per explicar-nos-els. Podem així veure a temps real com es generava el fotoperiodisme de l'època, des del punt de vista d'una de les seves figures.

ITINERARI D'AGUSTÍ CENTELLES DURANT LA INSURRECCIÓ MILITAR DE 1936

Itinerari d'Agustí Centelles segons la reconstrucció dels rodets del 19 i 20 de juliol de 1936.

Les imatges d'Agustí Centelles han estat publicades per cortesia de la família del fotògraf.